METAMORFOZELE LIMBII ROMÂNE ÎN COMUNITĂȚILE ONLINE ALE CETĂȚENILOR MOLDOVENI EMIGRAȚI. CAZUL TURCIEI ȘI AL ITALIEI

THE METAMORPHOSES OF THE ROMANIAN LANGUAGE IN THE ONLINE MOLDOVAN'S MIGRANTS COMMUNITIES. THE CASE OF TURKEY AND ITALY

CZU: 811.135.1`271.12-054.72(450+560)

***Ecaterina DELEU**,*
doctor, lector universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID:0000-0003-4582-4604
ecaterina.deleu@usm.md

Violeta STRATAN İLBASMIŞ,
doctor în Jurnalism și Științe ale Comunicării,
Turcia, Izmir
ORCID :0000-0002-0456-7413
violetastratan@gmail.com

„Reaua folosire a cuvintelor nu este numai o greșeală de limbă,
ci și un chip de a face rău sufletelor”
(apud Socrate către Criton, înainte de moarte*)*

Limba vorbită pe teritoriul unui stat este un element definitoriu pentru orice țară și pentru cetățenii ei. Limba oricărei țări reprezintă un element edificator al conștiinței naționale, care ar trebui să fie un liant sociocultural pentru cetățenii acelei țări.

Despre statutul limbii române pe teritoriul Moldovei de până la 1812 au scris și Grigore Ureche în *Letopisețul Țării Moldovei*, Miron

Costin în lucrarea *De neamul moldovenilor*, Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*. Anul 1812 a reprezentat însă un an de cotitură pentru limba română vorbită pe teritoriul Moldovei. În primii ani a existat un anumit bilingvism funcțional, unde româna mai era folosită drept limbă de stat oficială în domeniile administrației publice. Procesul de rusificare și asimilarea treptată a limbii române a rezultat cu înlocuirea acesteia cu limba rusă. Între anii 1906-1917 a avut loc o redeșteptare a conștiinței naționale românești, fenomen amplificat și de apariția ziarelor și revistelor în limba română, cum ar fi *Basarabia* (1906), *Viața Basarabiei* (1907), *Moldovanul* (1907), *Luminătorul* (1908), *Cuvînt moldovenesc* (1913), *Glasul Basarabiei* (1913). Anume în această perioadă în spațiul public începe să fie discutată pe larg existența așa-numitei „limbi moldovenești", o invenție a Imperiului Rus de atunci. În perioada sovietică moldovenii au fost nevoiți să învețe limba rusă pentru a putea avea acces la învățământ de calitate și a putea crește din punct de vedere profesional. În 1991, odată cu proclamarea Independenței Republicii Moldova s-a revenit la grafia latină, acesta fiind un proces anevoios prin care au trecut cetățenii moldoveni.

Trecutul istoric al Moldovei și circumstanțele politice în care au fost nevoite să se dezvolte multe generații au avut un impact complex asupra limbii vorbite în familii (în special în orașe) sau a limbii învățate și utilizate în școli. Problema limbii vorbite niciodată nu a încetat să reprezinte un motiv de dispută. Chiar dacă problemele lingvistice ar trebui să fie subiect de studiu pentru lingviști și cercetătorii din domeniu, în Republica Moldova limba a devenit un instrument politic, fiind unul dintre elementele strategiilor folosite de reprezentanții partidelor pentru a obține dividende politice.

Nici în cazul cetățenilor Republicii Moldova stabiliți peste hotare lucrurile nu sunt simple, din moment ce printre membrii diasporei se numără și cetățeni de etnie rusă, bulgară sau găgăuză. Autoarele acestui studiu, cunoscătoare ale realităților diasporei moldovenești din Turcia și Italia, au remarcat un fenomen specific, de „metamorfozare" a limbii române în cazul comunităților online ale diasporei, argumentând în baza studiilor de caz care au vizat cele două țări. Grupurile de pe rețelele sociale (Facebook) ale cetățenilor moldoveni emigrați reprezin-

tă puncte de întâlnire pentru mii de persoane aflate peste hotare. Aceste grupuri îndeplinesc mai multe funcții. Pe lângă funcția de socializare și divertisment, funcția de informare rămâne totuși a fi cea mai importantă: oamenii pot afla informații utile sau pot cere ajutorul celorlalți membri ai grupului. Acestea sunt adevărate foruri de solidaritate, cooperare și dezbateri. Se poate însă constata, cu regret, că limba română utilizată de membrii acestor grupuri trece printr-o metamorfoză vădită, fiind supusă influenței limbii italiene în Italia și a limbii turce în Turcia. Fenomenul de „parazitare" a limbii române prin împrumutul forțat și eronat al multor cuvinte din alte limbi poate fi lesne observat la prima lectură a mesajelor reprezentanților diasporei.

Scriitorul român Gabriel Liiceanu spunea „că dacă poceşti limba toate regulile pe care se înalță societatea vor fi nesocotite pe modelul limbii schilodite. Reflexul rigorii va fi izgonit din suflete și toate convențiile ulterioare ale vieții vor intra pe făgașul lui „merge și așa" [1]. Prin urmare, transformarea sau „metamorfozarea" limbii române scrise și vorbite în diasporă semnalează o problemă care ar putea avea repercursiuni pe viitor. **Scopul** acestei lucrări este de a analiza transformările și influențele pe care le suportă limba română utilizată în cadrul comunităților online ale cetățenilor moldoveni emigrați. **Obiectivele** vizează determinarea cauzelor care duc la mutilarea limbii române, identificarea specificului acestor fenomene negative lingvistice care vizează limba română utilizată de cetățenii moldoveni stabiliți în Italia și Turcia. **Grupurile-țintă** ale cercetării reprezintă cetățenii moldoveni stabiliți în Italia și Turcia care accesează paginile unor grupuri/comunități de pe rețelele de socializare (Facebook). **Metodele de cercetare** care au fost utilizate în cadrul cercetării au inclus realizarea a două studii de caz, organizarea și desfășurarea interviurilor aprofundate cu 10 experți în domeniu (stabiliți în Italia, Turcia și Republica Moldova), realizarea unor anchete pe bază de chestionar, în ambele țări (cu distribuirea online a chestionarului, pentru vizitatorii acestor pagini ale comunităților din diasporă). Datele au fost completate cu analiza de conținut. Au fost selectate câteva grupuri reprezentative de pe reţelele sociale, fondate de cetăţeni moldoveni emigraţi în cele două ţări, şi au fost analizate conţinuturile mesajelor postate.

Studiul de cercetare (teoretico-aplicativă) a pornit de la premisa că limba română este într-o continuă schimbare şi transformare, acest lucru fiind atestat şi în ediţia din 2021 a DOOM, publicat de Academia Română. În contextul fenomenelor migraţionale care implică cetăţenii României şi ai Republicii Moldova, migraţia are impact asupra limbii române. În funcţie de ţările-gazdă, aceste schimbări/ transformări prin care trece limba română sunt diferite – împrumuturile de termeni din alte limbi, abuzul de cuvinte străine în vorbire, calcuri lingvistice etc. De multe ori, acest amestec de cuvinte româno-germane, româno-engleze, italo-române etc. duc la situaţii în care aproape că nu pot fi înţelese aceste mesaje.

Referindu-se la utilizarea limbii române în perioada sovietică, academicianul Silviu Berejan menţiona: „În perioada urss îşi face apariţia un fenomen social foarte dubios, numit *bilingvism*, de fapt era unilateral, cu efecte nefaste pentru purtătorii limbilor naţionale" [2]. Silviu Berejan vorbea despre presiunile limbii dominante asupra unei limbi subordonate sau a limbii imperiale (în urss, după R. Piotrowski) asupra limbii indigene, aborigene (în urss, după R. Piotrowski). Subliniind interferenţele dintre limbi, lingvistul Silviu Berejan preciza: „Un material bogat pentru exemplificarea interacţiunii dintre limba imperială şi limbile indigene îl oferă fosta urss. Această interacţiune duce inevitabil la bilingvism (în sensul de cunoaştere paralelă a două limbi), uneori la plurilingvism. Împestriţarea limbii bilingvilor cu împrumuturi lexicale nejustificate din limba ce funcţionează paralel (...) poate duce la dereglarea principalelor legităţi fonetico-fonologice şi lexico-gramaticale ale limbii naţionale. Starea dată de lucruri generează în mod spontan o limbă amestecată (folosită numai de băştinaşi), impracticabilă la un nivel superior de cultură".

După cum menţiona şi lingvistul Anatol Ciobanu, greşeli de cultivare a limbii se comit în medii de bilingvism, trilingvism, polilingvism, unde are loc interferenţa limbilor [3].

Autorul cărţii „Limba română – între infern şi paradis", Solomon Marcus, atrage atenţia asupra situaţiei limbii române în contextul globalizării şi integrării europene, subliniind inclusiv deserviciile pe care le provoacă mass-media corectitudinii limbii române [4].

La rândul său, Roberto Merlo a realizat un studiu de caz despre interferențele dintre limba italiană și limba română, vizând aspecte cum ar fi calcurile, împrumuturile (inclusiv neadaptate) etc. [5].

În concluzie, trebuie să menționăm că „metamorfozarea" limbii române vorbite de cetățenii moldoveni emigrați este în plin proces de desfășurare. Peste hotare, limba română „suferă" foarte mult. Cu fiecare generație se vorbește o limbă care seamănă tot mai puțin cu româna. Pentru menținerea și promovarea utilizării corecte a limbii române este nevoie de acțiuni concrete din partea statului.

Migraţia are un impact considerabil asupra limbilor vorbite în cadrul familiilor de migranţi, inclusiv în cazul copiilor. Situaţiile diferă foarte mult în funcţie de generaţiile de migraţie, în funcţie de ţara-gazdă, de background-ul familial, capitalul social al comunităţii de migranţi, de contextul istoric, accesul la educaţie etc. De la migranţii din prima generaţie, care se autoidentifică drept români şi declară că limba maternă este limba română, trecerea către a doua generaţie şi, mai mult, către a treia generaţie înregistrează foarte mari schimbări. Presa din diasporă şi, în general, presa de limbă română, precum şi comunităţile parohiale / religioase din diasporă pot exercita un rol important în promovarea utilizării corecte a limbii române, ţinând cont de impactul considerabil pe care îl are migraţia asupra limbilor vorbite în familiile de migranţi, inclusiv în cazul copiilor. Aceste interferenţe generează unele elemente pozitive: îmbogăţirea limbii române în urma contactului cu alte limbi şi culturi, crearea unui dialog intercultural de lungă durată, dintre oameni de diferite naţionalităţi / comunităţi etnice / vorbitori de diferite limbi, reprezentanţi ai diferitor culturi. Se atestă însă o serie de factori de risc în urma influenţei asupra limbii române pe care o exercită limbile din ţările-gazdă ale migranţilor: construcţii nefireşti pentru limba română (în special, la traduceri), împrumuturi forţate de termeni din alte limbi sau abuz de cuvinte străine, calchieri etc. Impactul vorbirii colocviale (cu amestec de cuvinte din diferite limbi), al limbajului utilizat în mesajele de pe reţelele sociale este covârşitor, de multe ori acestea ajung să fie greu de neînţeles.

Referințe:

1. Liiceanu, G. *Câteva gânduri despre limba română de astăzi* . [Accesat 02.02.2023] Disponibil: https://www.contributors.ro/cateva-ganduri-despre-limba-romana-de-astazi/
2. Berejan, S. *Degradarea vorbirii orale într-un stat în care funcţionează paralel două limbi oficiale*. În: Limba română la ea acasă. (coord. Duca, G.), Iaşi, 2021, pp. 12-22. ISBN 978-606-42-1271-9
3. Ciobanu, A. *Situaţia glotică după 15 ani de independenţă*. În: Limba română la ea acasă. (coord. Duca, G.), Iaşi, 2021, pp. 23-37. ISBN 978-606-42-1271-9
4. Marcus, S. *Limba română – între infern şi paradis.* Editura Spandugino: Bucureşti, 2014. ISBN 978-606-8401-40-9
5. Merlo, R. *Interferenţe italo-române. Studiu de caz*. În: Botoşineanu L, Dănilă, E., Holban, C. Români majoritari / Români minoritari: interferenţe şi coabitări lingvistice, literare şi etnologice, Iași, 2007, pp. 235-270. ISBN 978-973-8953-49-9